

Bilance celjske: 1457–1513

Knjiga obračunov celjskih mestnih sodnikov 1457–1513. (Ur.) Matjaž Bizjak, Aleksander Žižek. Celje: Zgodovinski arhiv; Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2010. 164 strani.

Eden najbolj izstopajočih vtisov o celjski zgodovini je gotovo ta, da z umorom zadnjega celjskega grofa oziroma kneza leta 1456 nad Celje pade mrak. Vtis je popolnoma napačen, nakazujeta z izdajo pomembnega vira za celjsko zgodovino dva uveljavljena in tudi že z najvišjimi slovenskimi priznanji nagrajena zgodovinarja Matjaž Bizjak in Aleksander Žižek. Zmotna mračna podoba Celja je zrasla predvsem na zgodovinsko-mitoloških zelnikih, ki so se napajali izključno s perspektive mogočnikov z gradu, ne pa s perspektive mesta v njegovi senci. Matador domačega celjskega zgodovinopisja Žižek nam je s svojimi objavami v zadnjih letih to že večkrat jasno namignil, tokrat pa je sodelovanje in izdatni doprinos mojstra srednjeveškega računovodstva Bizjaka na svetlo – seveda ob založniški podpori inštitucij, kjer si plodna pisca služita kruh – pripeljalo knjižno izdajo, ki v podobo tega mračnega Celja na pragu novega veka prižiga novo luč.

Napačnega vtisa o koncu slavne celjske zgodovine z umorom Ulrika II. se je (in bo) pravzaprav tudi zelo težko znebiti, saj je močno ukoreninjen predvsem zato, ker ljudska mašinerija sprotnih recikliranj mitologiziranih in dramatisiranih zgodb celjskih mogočnikov – posebej v Celju in njegovi okolici – zlahka pregazi še tako imenitne objave s polja zgodovinopisja. Stroka v konstruiranju podob z ljudsko domišljijo težko tekmuje. Jasno je, da je veliko lažje iz zgodovine pograbiti priljubljene in dramatičnih vsebin polne interpretacije v obliki zgodb, kot pa poseči po virih, ki naj bi te interpretacije postavili v stvarnejšo historično utemeljeno pripoved. Po drugi strani pa tudi virov, ki bi bili predstavljeni v strokovno utemeljeni formi in bi odprli nove poglede s strani vznožja gradu do sedaj tudi ni bilo prav mnogo, morda pa tudi niso bili tako pri roki. Odslej se utegne situacija vsaj malce popraviti. Četudi se razmere in pogledi na celjsko poznosrednjeveško zgodovino prav gotovo (še) ne bodo spremenili, bo imela zainteresirana publika z novo edicijo vira odslej vsaj eno od orodij več, s katerim si bo lahko pomagala do konstrukcije stvarnejše podobe tedanjega mesta ob Savinji.

Knjiga obračunov celjskih mestnih sodnikov 1457–1513 je kritična izdaja istega vira, ki ga hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu. Kot namiguje že naslov poročila o knjigi gre za nekakšne poznosrednjeveške celjske mestne bilance, staro in enostavno obliko zbira letnih zaključnih računov, preko katerih skozi sistem dohodkov in izdatkov sledimo poslovanju, posredno pa lahko razkrivamo tudi organizacijo in sisteme upravnih struktur tedanjega Celja. Računske knjige so pravzaprav eden redkih virov, na podlagi katerih je preučevalcem starejše zgodovine omogočeno bolj poglobljeno raziskovanje. Podatki ohranjeni v tovrstnih virih namreč omogočajo kvantitativne kot tudi po različnih področjih kvalitativno usmerjene raziskave. Poleg tega pa, ker gre za serijski vir, ki se je ohranil na več geografsko različnih območjih, so računske knjige prav tisti vir, ki nudi velik potencial razvijajočemu zgodovinopisju gledanemu skozi trend primerjalnih raziskav. Izdaja celjske računske knjige se bo prav v tem pogledu gotovo izkazala kot nadvse dobrodošel vir.

Pred sabo imamo torej gotovo enega od temeljnih virov za celjsko zgodovino, ki lahko prinese novosti in spoznanja tako resnim raziskovalcem kot tudi malikovalcem in častilcem zgodovine mesta ob Savinji. Navajanje, kaj prinaša izdaja po vsebini, bi utegnilo to poročilo preoblikovati v naštevaje. Le urno navedimo, da iz številnih postavk npr. izvemo, koliko je mesto plačevalo mestnemu pisarju, mežnarju za zvonjenje, slu,

puškarskemu mojstru, predvsem pa raznim rokodelcem, ki so imeli v mestu kar nekaj posla. Kar znatni in pogosti zneski so bili vezani predvsem na obnovo in utrjevanje mesta, ki je bilo posledica tako strahu kot realne ogroženosti v turbulentnih časih turških vpadov. Iz vsebine izvemo tudi, kdaj je Celje obiskal cesar Friderik III., koliko je mesto stal obisk, pogostitev ... Po drugi strani pa letne bilance naštevajo tudi mestne prihodke. Celje je svojo mestno blagajno tedaj polnilo predvsem s pobiranjem glob, raznih davkov, skladiščnin, mostnin, pristojbin za sejme ...

Skratka, celjska računska knjiga nam prinaša precej novega, kar utegne postati dobro sprejeta pomoč pri rekonstruiranju in interpretiranju prav tistega obdobja celjske zgodovine, ki je bilo doslej najbolj obremenjeno pod težo zgodovinskih molkov. Posebej zgodovinarji medievisti, ki imajo opravka z naplavinami zgodovine,

se kritične edicije tega zgodovinskega vira gotovo veselijo. Prav knjižne izdaje virov ostajajo ob hiperprodukciji različnih zgodovinskih monografij danes pogosto neupravičeno v senci drugih založniških podvigov, njihovo poslanstvo »zgolj« pomagala pa je prav gotovo premalo cenjeno. Vse redkejši so zgodovinarji, ki se v to spuščajo, saj se gotovo zavedajo, da je posel izdaje takšnega vira nadvse mukotrpno in zamudno delo, ki ga kvalitetno lahko opravi le nekdo, ki je hkrati večč poglobljene in kompleksne zgodovinopisne analize. Dovolj bo že, če le prelistamo imensko in stvarno kazalo ob koncu knjige in pomislimo na številne razvozlane in prevedene transkripcije ter pomensko razložene razlage predmetov, poklicev, nazivov, zemljepisnih gesel ... Zato je še toliko bolj prav, da med ocenami novih del z naših knjižnih polic najdejo svoje izpostavljeno mesto tudi tovrstne izdaje.

Borut Batagelj

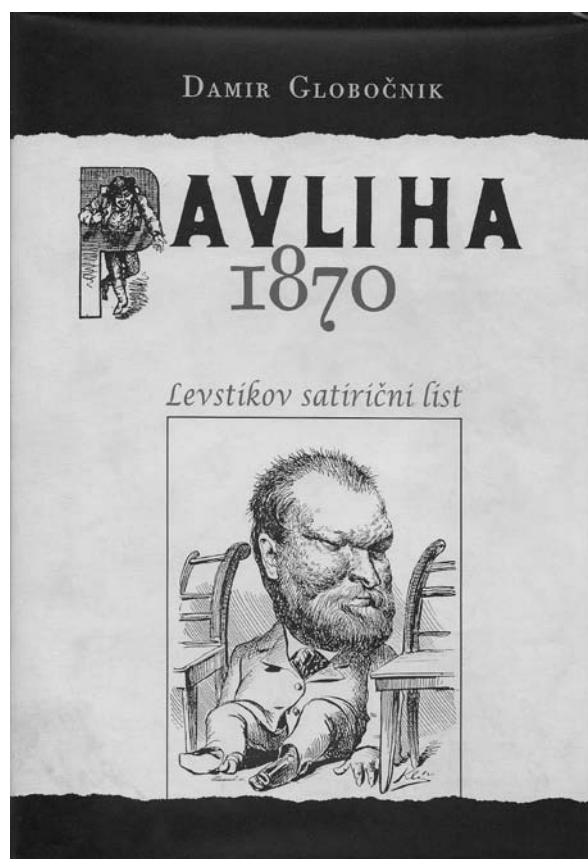
Pavliha pod Slovenci

Damir Globočnik, **Pavliha 1870. Levstikov satirični list**. Ljubljana: Slovenska matica, 2010. 240 strani.

Opus Damirja Globočnika, ki učinkovito združuje svoj osnovni »poklic« umetnostnega zgodovinarja z ljubeznijo in naklonjenostjo do zgodovine, je izjemno obsežen. Tudi na straneh te revije je že nekajkrat objavljal svoje prispevke s področja zgodovine in umetnostne zgodovine, v rubriki, namenjeni predstavitev književnih del, pa smo bralcem približali nekaj njegovih študij, v katerih sistematično odstira zlasti zgodovino in pomen politične karikature ter satiričnih listov na Slovenskem.

To pot nas seznani s kratkim življenjem (politično)satiričnega lista *Pavliha*, ki ga je leta 1870, daleč od zdrah in vplivov slovenske politike, a očitno tudi (pre)daleč od bralcev, urejal in izdajal Fran Levstik.

Levstik se je sklenil preseliti na Dunaj, ki je od leta 1848 gostil številne satirične liste, da bi pobegnil preveč vplivnim političnim voditeljem, spletkam in provincialni zatoholosti, ki pa ga je dohitela tudi tam, saj so njegovi zoprniki razširili govorice, da njegov *Pavliha* izhaja s pomočjo nemškutarsko-vladnega »fonda za pluralizacijo

medijev« (*reptilskega fonda*). Premišljena čenča, ki ni bila povsem brez osnove (Levstik si je denar od deželnega predsednika Conrada resda sposodil, a zasebno), je zagotovo odvrnila nekaj bralcev in naročnikov. V letu, ko je svojo pot začel *Pavliha*, smo Slovenci premogli kar 4